

## BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARI O'RTASIDA ESHITISH KO'NIKMASINI SHAKLLANTIRISHDAGI MUAMMO VA YECHIMLAR.

*Jo'raboyeva Durdona Akmaljon qizi*

*Namangan davlat pedagogika instituti, Magistr*

*Email: mukhammadsiddiqovadurdona@gmail.com*

*Telefon: +998938746618*

**Annotatsiya:** Ushbu maqola boshlang'ich sinf o'quvchilari o'rtasida eshitish ko'nikmalarini shakllantirish jarayonida yuzaga keladigan muammolar va ularni samarali hal qilish yo'llarini tadqiq qiladi. Maqolada pedagogik va psixologik yondashuvlar, interaktiv o'quv metodlari, multimediyaviy vositalar va o'quvchilarning eshitish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan strategiyalar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, o'quvchilarning tinglash ko'nikmalarini baholash va natijalarni monitoring qilish usullari tahlil qilinadi.

**Kalit so'zlar:** Boshlang'ich ta'lim, eshitish ko'nikmalari, tinglash, pedagogik metodlar, multimediyaviy vositalar, interaktiv o'quv jarayoni.

**Аннотация:** Данная статья исследует проблемы, возникающие при формировании навыков восприятия на слух у учащихся начальных классов, и способы их эффективного решения. В статье рассматриваются педагогические и психологические подходы, интерактивные учебные методы, мультимедийные средства и стратегии, направленные на развитие слуховых навыков учащихся. Также анализируются методы оценки навыков слушания и мониторинга результатов.

**Ключевые слова:** начальное образование, слуховые навыки, слушание, педагогические методы, мультимедийные средства, интерактивный учебный процесс.

**Abstract:** This article investigates the challenges that arise in developing listening skills among primary school students and ways to address them effectively. The article examines pedagogical and psychological approaches, interactive teaching

methods, multimedia tools, and strategies aimed at enhancing students' listening abilities. It also analyzes methods for assessing listening skills and monitoring outcomes.

**Keywords:** primary education, listening skills, listening, pedagogical methods, multimedia tools, interactive learning process.

**Kirish:**

Boshlang'ich sinf o'quvchilari bilim va ko'nikmalarni shakllantirishning asosiy bosqichida turadi. Bu davrda o'quvchilarning eshitish ko'nikmalari nafaqat til o'rganishda, balki muloqot va bilimni qabul qilish jarayonida ham muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich sinflarda tinglash ko'nikmalarining yetarli darajada rivojlanmaganligi o'quv jarayonida tushunmovchiliklar va diqqat yetishmovchiligi kabi muammolarga olib keladi.

Hozirgi kunda eshitish ko'nikmalarini shakllantirish bo'yicha bir qator pedagogik strategiyalar ishlab chiqilgan, ular o'quvchilarning nutqiy qobiliyatlarini, diqqat va xotira funksiyalarini rivojlantirishga qaratilgan. Shu bilan birga, amaliyotda ko'plab o'qituvchilar bu jarayonda qanday vositalardan foydalanishni va qaysi metodlar samarali ekanligini aniqlashda qiyinchiliklarga duch kelmoqda.

**Tahlil va muhokama**

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining eshitish ko'nikmalarini shakllantirish bugungi kunda pedagogika va psixologiya fanlari uchun muhim tadqiqot sohasi hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tinglash ko'nikmalari bolaning nutqiy va intellektual rivojlanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Eshitish ko'nikmalari rivojlanmagan bolalar darsda tushunish qiyinlishuvi, diqqatni jamlay olmaslik va nutqiy ifodada qiyinchiliklarga duch keladi [1].

Boshlang'ich sinf o'quvchilari psixologik jihatdan sezgir va diqqatni jamlash qobiliyati hali to'liq shakllanmagan bo'ladi. Shu sababli, o'quvchilar matnni yoki og'zaki ko'rsatmalarni to'liq tushunishda qiyinchilikka uchraydi. Masalan, 7–9 yoshdagi bolalar uchun tinglash davomiyligi o'rtacha 10–15 daqiqani tashkil etadi, undan ortiq muddat davomida diqqatni saqlash qiyinlashadi [2]. Bu esa o'quv

jarayonida asosiy tushunish qobiliyatini pasaytiradi va natijada bilimlarni to'liq qabul qilishga to'sqinlik qiladi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich sinflarda eshitish ko'nikmalarini shakllantirishda bir necha muammolar uchraydi. Birinchi muammo — pedagogik yondashuvlarning yetarli emasligi. Ko'plab maktablarda an'anaviy metodlar qo'llaniladi: matnlarni tinglash va so'zlarni takrorlash, passiv tinglash, yozuv orqali tushuntirish. Bunday yondashuvlar o'quvchilarda qiziqishni pasaytiradi va samarali natijaga erishishda cheklangan imkoniyat yaratadi [3].

Ikkinchi muammo — o'quvchilarning psixologik holati va individual xususiyatlari. Ba'zi bolalar eshitish qobiliyatini rivojlantirishga motivatsiyasi past bo'lishi, stress yoki ishonchsizlik tufayli diqqatni jamlay olmaslik holatiga duch keladi. Shu bilan birga, ba'zi bolalar tinglashni vizual yordam bilan birlashtirganda samarali o'rganadi, boshqalari esa musiqiy va ritmik mashqlar yordamida yaxshiroq tushunadi. Shuning uchun individual yondashuv pedagogik jarayonning samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega [4].

Uchinchi muammo — diqqat yetishmovchiligi va audio informatsiyani qayta ishlashdagi qiyinchiliklar. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolalar bir vaqtning o'zida ko'p informatsiyani eshitish va qayta ishlash qobiliyatiga ega emas. Shu sababli, o'quv jarayonida axborotni qismlarga bo'lish va interaktiv usullarni qo'llash zarur [5].

Muammoni hal qilishda pedagogik yondashuvlar turli metod va texnologiyalarni qo'llashni talab qiladi. Eng samarali metodlardan biri — **interaktiv o'quv metodlari**. Bu metod o'quvchilarni faol tinglashga jalb qiladi, tushunilgan matn bo'yicha guruhda muhokama qilish, savol-javob o'yinlari orqali o'rganish imkonini yaratadi. Misol uchun, bolalar matnni tinglagach, qisqa savollarga javob berish yoki matn mazmunini o'z so'zlari bilan tushuntirish orqali eshitish ko'nikmalarini mustahkamlaydi [6].

Shuningdek, **multimediya vositalar** qo'llash samaradorlikni oshiradi. Audio va video materiallar o'quvchilarga nutqni real kontekstda tinglash imkonini beradi, matnni vizual yordam bilan birlashtirish esa eshitish va tushunishni yaxshilaydi. Masalan, multimedia darslarda hikoya qilinayotgan matnni animatsiyalar bilan

ko'rsatish o'quvchilarning diqqatini jalb qiladi va nutqiy ifodalarni yaxshilashga yordam beradi [7].

Bundan tashqari, **ritmik va musiqiy mashqlar** eshitish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolalar ritmga mos keladigan matnni tinglab, so'zlarni takrorlash orqali eshitish qobiliyatini sezilarli darajada oshiradi. Musiqiy mashqlar nafaqat tinglash, balki nutqiy qobiliyat va diqqatni rivojlantirishga ham xizmat qiladi [8].

**Individual yondashuv** — eshitish ko'nikmalarini shakllantirishda asosiy tamoyil hisoblanadi. Har bir bolaning diqqat, eshitish qobiliyati, psixologik holati va o'rganish uslubi turlicha bo'ladi. Shu sababli, o'qituvchi har bir o'quvchi uchun individual reja tuzishi va unga mos metodlarni qo'llashi muhimdir. Masalan, ba'zi bolalar qisqa matnlarni tinglashni afzal ko'rsa, boshqalari audio va vizual materiallarni birlashtirish orqali yaxshiroq tushunadi [9].

O'quv jarayonida eshitish ko'nikmalarini baholash va monitoring qilish ham katta ahamiyatga ega. Bu jarayon o'quvchilarning rivojlanish darajasini aniqlash va pedagogik yondashuvni qayta moslashtirish imkonini beradi. Baholash vositalari sifatida testlar, nazorat ishlari, eshitilgan matn bo'yicha qisqa yozuvlar va kuzatuv jurnallari ishlatiladi. Shu bilan birga, muntazam monitoring o'quvchilarning diqqat va eshitish qobiliyatidagi o'zgarishlarni aniqlashga yordam beradi [2].

O'quvchilarning eshitish ko'nikmalarini rivojlantirish jarayonida ota-onalar va maktab muhitining roli ham katta. Uyda tinglash mashqlari va multimediyaviy materiallardan foydalanish pedagogik jarayonni qo'llab-quvvatlaydi. Shu bilan birga, maktabdagi darslar interaktiv va qiziqarli bo'lishi o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi [3].

Muayyan amaliy tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, interaktiv metodlar, multimediyaviy vositalar va musiqiy mashqlar birgalikda qo'llanganda eshitish ko'nikmalarini rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega. Masalan, 2020-yilda Toshkent shahridagi bir nechta boshlang'ich sinflarda olib borilgan tajriba shuni

ko'rsatdiki, audio-visual mashqlar bilan qo'llab-quvvatlangan darslarda o'quvchilarning tinglash va tushunish ko'rsatkichlari 30% ga oshgan [1].

Shu bilan birga, o'quvchilarning yosh xususiyatlarini inobatga olish ham muhim. Eshitish ko'nikmalarini shakllantirish jarayonida bolalarning diqqat davomiyligi, xotira qobiliyati va nutqiy rivojlanish darajasi hisobga olinishi kerak. Yaxshi natijaga erishish uchun pedagoglar metodikani o'quvchilarning qobiliyatiga moslashtirib, turli xil mashqlarni kombinatsiya qilishi lozim [4].

Tahlil shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich sinflarda eshitish ko'nikmalarini rivojlantirish nafaqat nutqiy va intellektual rivojlanishga, balki o'quvchilarning ijtimoiy va psixologik rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Interaktiv metodlar, multimediyaviy vositalar va individual yondashuv birgalikda qo'llanganda, eshitish ko'nikmalarini shakllantirish jarayoni samarali va qiziqarli bo'ladi [5].

Shuningdek, eshitish ko'nikmalarini rivojlantirishning samaradorligini baholash va monitoring qilish tizimi o'quv jarayonini optimallashtirishga imkon yaratadi. O'quvchilarning eshitish qobiliyatidagi o'zgarishlar, dars metodikasining samaradorligi va pedagogik yondashuvni qayta ko'rib chiqish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, ota-onalar va maktab muhitining hamkorligi jarayonni qo'llab-quvvatlaydi va o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi [6].

Natijada, boshlang'ich sinf o'quvchilarining eshitish ko'nikmalarini shakllantirishdagi muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi asosiy tavsiyalar ishlab chiqilishi mumkin: pedagogik jarayonda interaktiv va multimediyaviy metodlarni qo'llash, musiqiy va ritmik mashqlarni kiritish, individual yondashuvni ta'minlash, muntazam monitoring va baholashni amalga oshirish hamda ota-onalar va maktab muhitining faol ishtirokini rag'batlantirish.

### **Xulosa**

Boshlang'ich sinf o'quvchilari o'rtasida eshitish ko'nikmalarini shakllantirish pedagogik jarayonning muhim qismi bo'lib, u bolalarning umumiy bilim olish qobiliyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Diqqat yetishmovchiligi, psixologik faktorlar va pedagogik metodlarning yetishmasligi kabi muammolar mavjud bo'lsa-da, interaktiv

metodlar, multimediyaviy vositalar, musiqiy mashqlar va individual yondashuv orqali ularni samarali hal qilish mumkin. Shu bilan birga, eshitish ko'nikmalarini muntazam baholash va monitoring qilish jarayonning samaradorligini oshiradi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Abdullayeva, M. "Boshlang'ich sinf o'quvchilari nutqini rivojlantirish metodikasi", Toshkent, 2018, 45–52-bet.
2. Karimov, S. "Psixologik yondashuvlar va tinglash ko'nikmalari", Toshkent, 2019, 102–110-bet.
3. Raxmatova, F. "Multimediyaviy vositalar pedagogikasi", Samarqand, 2020, 56–64-bet.
4. Tursunov, O. "Boshlang'ich ta'limda eshitish qobiliyati", Toshkent, 2017, 23–30-bet.
5. Egamberdiyev, A. "Interaktiv metodlar va tinglash ko'nikmalari", Buxoro, 2019, 78–85-bet.
6. Yusupova, N. "Bolalarda diqqat va eshitish qobiliyatini rivojlantirish", Toshkent, 2021, 33–40-bet.
7. Qodirov, H. "Pedagogik metodlar va nutq ko'nikmalari", Namangan, 2018, 90–97-bet.
8. Xolmatov, R. "Audio va video materiallardan foydalanish", Toshkent, 2020, 112–119-bet.
9. Shokirov, B. "Musiqiy mashqlar va eshitish ko'nikmalari", Farg'ona, 2019, 41–49-bet.
10. Davronova, L. "Individual yondashuv pedagogikasi", Samarqand, 2021, 65–72-bet.